

دکترین آمادگی دفاعی در آموزه‌های دینی

مکیده

انسان در مسیر تکامل خود با موانع و خطر سلطه‌جویی دیگران رویارو می‌شود و از نظر عقلی و دینی ضرورت دارد از آمادگی کافی برای دفاع از خویش‌تن برخوردار باشد. در آموزه‌های دینی به ابعاد مختلف این موضوع پرداخته شده است. برای نمونه آیه: (انفال - ۶۰)

اصول کلی آمادگی دفاعی را بیان می‌کند.

این نوع آمادگی در حد توان و با هدف بازدارندگی دشمن از تهاجم خواهد بود. در این مقاله با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی، تنها به جهات آمادگی نیروی انسانی، تسلیحاتی، اقتصادی و مهم‌تر از آنها استمرار بخشیدن به آن پرداخته شده است. با وجود این آمادگی‌ها در این شرایطی که جنگ همیشگی جبهه حق و باطل است هیچ‌گاه گرفتار شبیخون دشمن نخواهیم شد. علاوه بر آن در این مقاله با بررسی سیره عملی اهل بیت(ع)، الگوی زیبایی در این زمینه آشکار می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ضرورت و واجب بودن، آمادگی، دفاع، استطاعت، قوه، جهاد.

مقدمه

انسان که مجموعه‌ای از استعدادهاست با گام نهادن در جهان، مسیر طولانی کمال را طی خواهد نمود؛ اما بر اثر برخوردها و سلطه‌جویی‌های افرادی، ادامه حرکت تکاملی او با خطر جدی روبه‌رو می‌شود. اگر انسان خود را برای مبارزه آماده نکرده باشد در هنگام برخوردها فرصت کافی برای مقابله نخواهد داشت و از حرکت باز می‌ایستد. براساس عقل، جامعه باید همواره آماده دفاع در برابر تهاجم احتمالی یا فعلی دشمن باشد و با نیرومندی موانع راه را از بین ببرد و به سعادت واقعی دست یابد. در این راستا، خداوند حکیم متناسب با شرایط هر موجودی آن، استعداد و ابزار دفاعی را برای او مهیا نموده است و انسان می‌تواند در مسیر زندگی، بخش زیادی از نیروی مقابله را در وجود خود ایجاد کند و گرنه به نابودی کشیده خواهد شد. دفاع در لغت به معنی بازگرداندن، دور کردن و حمایت کردن است. در نگاه دینی، یکی از موارد آن حمایت کردن مسلمانان از قلمرو کشور اسلامی، و نیز حفظ امنیت داخلی در برابر تهاجم دشمن خارجی و داخلی شمرده شده است و در آموزه‌های دینی، به عنوان یک وظیفه مهم شناخته شده که در این نوشتار به آن خواهیم پرداخت.

ضرورت عقلی بر آمادگی دفاعی

در طبیعت همه موجودات، نوعی آمادگی، به همراه ابزار متناسب وجود دارد در فطرت انسان نیز ضرورت دفاع و کسب آمادگی‌های لازم به ودیعه گذاشته شده است. از این رو، در نگاه عقل، همه انسان‌ها حق دارند از حقوق و کرامت خویش دفاع کنند و تن به ذلت و ستم ندهند.

بر این اساس، عقل حکم می‌کند در زمان صلح باید از آمادگی دفاعی کافی برخوردار بود تا در حمله غافلگیرانه دشمن بتوان ایستادگی کرد. در طول تاریخ

تجربه نشان داده است که ملت‌های هوشیار و آماده توانسته‌اند حمله ناگهانی دشمنان را دفع و هستی خود را حفظ کنند ولی در مقابل، افراد غافل شکست خورده‌اند. استاد مطهری (ره) در این باره می‌گوید: «تا ملتی مجاهد است، دیگران او را به حساب می‌آورند و اجباراً رعایت انصاف را درباره‌اش می‌نمایند اما ملتی که این خصیصه را از دست داد دیگران برای او شخصیتی قائل نمی‌شوند و از هرگونه انصافی درباره‌اش مضایقه می‌کنند» (مطهری، ۱۳۶۸، ص ۹۲).

بنابراین آمادگی دفاعی و اقدام در زمان نیاز، موجب گسترش حاکمیت قوانین الهی، استقلال واقعی امت اسلامی، امنیت، آزادی، عدالت اجتماعی و سازندگی نفوس انسان‌ها و ... خواهد شد. پس این نوع آمادگی دفاعی، نه تنها ناشایست نیست بلکه به گواهی همه عقلا برای زندگی بشر ضروری است.

ضرورت دینی آمادگی دفاعی

همه ادیان آسمانی، به ویژه اسلام، مبارزه با ظلم و دفع تجاوز دشمنان را در رأس برنامه‌های خود قرار داده‌اند و برای حفظ ارزش‌های انسانی، الهی، جهاد با دشمنان را لازم دانسته‌اند. در دین اسلام، این آمادگی و جهاد در راه خدا از جایگاه والا برخوردار است؛ زیرا حفظ اصول و ارزش‌های دینی درگرو آن خواهد بود و پاسداری از مرزهای کشور اسلامی واجب دانسته شده است. حضرت امام حسین(ع) درباره ضرورت آمادگی دفاعی می‌فرماید:

»

«

«بدانید که جنگ، شرّش شتابنده است و طعمش زشت و نفرت‌انگیز؛ هرکس خود را برای آن آماده کند و ساز و برگش را فراهم آورد و قبل از زمان جنگ پیکر خود را از زخم‌های آن دردمند نکند جنگ را برده است. اما آنکه پیش از رسیدن فرصت و زمان جنگ و آگاه شدن از توانایی جنگی خود به آن مبادرت ورزد مستحق آن است که سپاهیان خود را سودی نرسانند و خویشتن را نیز به نابودی اندازد» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۷۹، ج ۳، ص ۱۶۲).

حضرت امام خمینی (ره) نیز در این باره در بیان آیه ۲۴ - سوره توبه می‌فرماید: «این آیه تنبّه داده است که جهاد فی سبیل الله در رأس تمام احکام است که آن حافظ اصول است و تذکر داده است که در صورت قعود از جهاد منتظر عواقب آن باشید. از ذلّت و اسارت و برباد رفتن ارزش‌های اسلامی و انسانی و ...» (مؤسسه تنظیم و نشر آثار، ۱۳۷۱، ج ۲۰، ص ۱۱۰). چه زیبا، امام سجاد (ع) در دعایی برای مرزداران، مضامین عالی و مفاهیم ارزش والایی را ارائه می‌نمایند که خود نشانگر اهمیت مرزبانی است. اگرچه در زمان حکومت اُموی است، باز هم حفظ مرزها لازم و واجب است. بهتر است که خواننده گرامی به این دعای معروف مراجعه نماید. در اینجا به بخشی از آن اشاره می‌کنیم:

»

«...» (انصاریان، ۱۳۸۱، ص ۱۴۹)

بار خدایا بر محمد و خاندانش درود فرست و مرزهای مسلمین را با قدرت و عزت خود مستحکم و استوارگردان و نگهبانان و محافظان آن را با قوّت خود تقویت فرما و عطایا و بخشش‌های آنها را از توانگری خویش سرشار ساز. خداوندا بر محمد

و آل محمد درود فرست و عده مرزداران را بسیار فرما و سلاحشان را مؤثر و بُرّاً ساز و حوزه نگهبانی‌شان را حراست و نقاط حساس جبهه‌شان را نفوذ ناپذیر گردان و در بین جمعیشان اُلُفت برقرار ساز و اُمورشان را خود تدبیر فرما...

ضرورت آمادگی دفاعی در نگاه قرآن و احادیث

قرآن، آمادگی دفاعی را عامل بازدارندگی دشمن از تجاوز و نیز مقدّس و اجتناب ناپذیر می‌داند و بدین منظور به مسلمانان دستور می‌دهد قبل از وقوع جنگ، آمادگی دفاعی همه جانبه داشته باشید. با چنین توانایی اگر تهاجمی از سوی دشمن واقع شد مقابله شایسته‌ای از سوی شما تحقّق خواهد یافت. در قرآن کریم صریح‌ترین آیه‌ای که چنین آمادگی دفاعی را بیان می‌کند عبارت است از:

(انفال - ۶۰)

در جنگ بدر مسلمانان بدون استعداد و آمادگی کافی در جنگ شرکت نمودند و به اراده حق و امداد الهی پیروز شدند. کفّار و مشرکین خود را برای تلافی آماده کردند. باید سنّت الهی جاری گردد، خداوند مسلمانان را به ایجاد آمادگی دفاعی کامل فرمان داد. آیه مذکور بسیار گویا و صریح دستور تحقّق چنین امر مقدّسی را صادر و تبیین نمود. در این نوشتار به مناسبت به برخی از پیام‌های این آیه و نیز آیه (نساء - ۷۱) اشاره خواهد شد.

در این آیات فرمان آماده شدن را به مؤمنین می‌دهد. زیرا براساس حکم آیات مذکور واجب است و حتی می‌توان گفت تسلیحات از مصادیق «حذر» است چنانکه در آیه دیگر چنین می‌فرماید:

. آنها باید وسایل دفاعی و سلاح‌های خودشان را با خود حمل کنند (زیرا) کافران آرزو دارند که شما از سلاح‌ها و متاع‌های خود غافل شوید و یکباره به شما هجوم آورند» (نساء - ۱۰۲). در این زمینه حضرت امیرالمؤمنین (ع) در مورد ضرورت آمادگی برای جهاد و دفاع می‌فرماید:

(قمی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۲۷۹)

موضوع مرزبانی که در قرآن با اصطلاح «مربطه»، در آیاتی مثل ۲۰۰ سوره آل عمران و ۶۰ سوره انفال بیان شده است ضرورت ساختن استحکامات در مرزها، فراهم کردن وسایل لازم برای جلوگیری از تهاجم دشمن را گوشزد کرده که نیز اقامت مداوم افراد در مرزها برای مقابله با دشمن، خود نشان از آمادگی و ضرورت‌های آن است. در این رابطه روایات زیادی نیز فضیلت آن را بیان نموده است چنانکه سلمان فارسی از پیامبر اعظم (ع) روایت می‌کند.

(متقی هندی، ۱۳۶۴، ص ۵۲)

حتی در زمان امام علی (ع) گروهی از مردم به مرزبانی و نظامی‌گری اشتغال داشته‌اند. حضرت در این باره در نامه‌ای خطاب به مالک اشتر می‌فرماید:

(شهیدی، ۱۳۷۲، نامه ۵۳)

آمادگی دفاعی در نگاه فرمانده کل قوا

در شرایط کنونی که جبهه استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا به عنوان مرکز ثقل نیروهای سلطه‌جوی، فعال‌ترین نقش مقابله با انقلاب اسلامی ایران را دارند و با دخالت‌های مستقیم در منطقه خاورمیانه و کشورهای همسایه ایران، سعی در برهم

زدن ارزش‌های دینی و انقلابی ایران اسلامی، دارند، برای مقابله با چنین تهاجمی، نقش نیروهای مسلح و آمادگی دفاعی همه جانبه آنها بر کسی پوشیده نیست. مقام معظم رهبری درباره نقش نیروهای مسلح پیرامون حفظ امنیت داخلی و خارجی برای نظام مقدس جمهوری اسلامی می‌فرماید: «مهم‌ترین وظیفه‌ای که امروز نیروهای مسلح در کشور عزیز ما و در نظام سربلند جمهوری اسلامی دارند این است که کشور را چه مرزها را و چه داخل را از هجوم دشمن، از توطئه دشمن، از فتنه‌گری دشمن، از افساد دشمن در امان بدارند و محفوظ نگه بدارند این بزرگترین وظیفه اینهاست» (معاونت فرهنگی، س.م. سپاه (بی‌تا)، ص ۷۷)^۱.

و نیز معظم‌له پیرامون ضرورت آمادگی دفاعی خطاب به نیروهای مسلح می‌فرماید: «حفظ آمادگی‌های گوناگون، مخصوصاً آمادگی روحی برای دفاعی جانانه از اسلام و انقلاب بالاترین فریضه‌ای است که امروز متوجه شما و همه نیروهای مسلح است» (دفتر مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷، ج ۲، ص ۱۳۷).

در راستای تحقق عملی چنین وظیفه مهمی معظم‌له چنین می‌فرماید: «تقویت بنیه دفاعی در وهله اول به تقویت نیروهای مسلح - اعم از سپاه و ارتش است که باید از طریق بالابردن آموزش‌ها، سازماندهی و نظم، تدوین تاکتیک‌ها و انتقال تجارب جنگ و تمرین‌ها و مانورها و نیز مجهز شدن به سلاح‌های لازم و مدرن تأمین شود» (دفتر مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷، ج ۲، ص ۱۵۴).

در بیان دیگری نیز می‌فرماید:

«هم از لحاظ آموزش و تمرین و تدریب و آمادگی ظاهری و سازمانی و نظامی و هم از لحاظ آمادگی‌های باطنی بایستی خودتان را همواره آماده نگه دارید به نظر من این تکلیف امروز همه ماست» (دفتر مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷، ج ۷، ص ۱۱۰).

۱- سخنرانی معظم‌له در دیدار با فرماندهان سپاه در تاریخ ۱۳۷۵/۶/۲۶

بنابراین آمادگی دفاعی همه جانبه شامل اعتقادی، معنوی، جسمانی، دفاع شخصی، حرفه عمومی و حرفه تخصصی نیروها خواهد بود و چنین نیروهای آماده‌ای می‌توانند در مقابل تهدید دشمنان از روش‌های استراتژیکی چون اقدام موازی (نبرد متقارن) و یا غیر موازی (نبرد نامتقارن) و یا مستقیم (پدافند عامل) و یا غیرمستقیم (پدافند غیر عامل) استفاده کنند و پیروزی خود را ان شاءالله... تضمین نمایند.

هدف از آمادگی دفاعی

در نگاه دین، آمادگی دفاعی - نه آنگونه که مسیحیت آن را مرادف با تجاوز به حساب می‌آورد و محکوم می‌کند - به خاطر اهداف آن، مقدس خواهد بود زیرا با توجه به قیودی که برای این امر ذکر می‌کند مانند: فی سبیل الله، عدو الله، عدو کم و چنین بیان می‌کند که هدف از ایجاد آمادگی، تهیه نیرو و سلاح و قدرت برای شرارت جنگی نیست بلکه هدف بازدارندگی و پیش گیرانه است و این نوع آمادگی همان است که در اصطلاح امروز آن را «صلح مسلح» می‌نامند؛ زیرا جنگ‌ها علیه ملت‌های ضعیف برپا می‌شود و هرکس قوی باشد کمتر مورد تجاوز دشمن قرار می‌گیرد بنابراین هدف از این آمادگی، ترساندن دشمن است چنانکه قرآن کریم می‌فرماید: ترهبون به عَدُوِّ اللَّهِ وَعَدُوِّكُمْ (انفال - ۶۰).

پس اسلام برای برقراری بیشتر صلح، مسلمانان را به آمادگی دفاعی فرمان داده است و بدین‌خاطر در آیه مذکور بعد از بیان تأثیر چنین آمادگی در روحیه دشمن می‌گوید: اگر آنها تقاضای صلح نمودند استقبال کن» (انفال - ۶۱)

بنابراین هدف کلی از این آمادگی دفاعی، برای امنیت داخلی جامعه در برابر فتنه‌ها و شورش‌های داخلی و نیز امنیت خارجی برای دفاع از مرزهای دولت اسلامی خواهد بود و چه زیبا امام علی(ع) جایگاه و هدف این آمادگی دفاعی را تبیین می‌نمایند:

(شهیدی، ۱۳۷۲، نامه ۵۳).

میزان آمادگی دفاعی

با توجه به لزوم آمادگی دفاعی در برابر دشمنان، در خصوص میزان آمادگی‌ها و ابعاد آن قرآن کریم معیار آن را در حد توانایی‌های موجود بیان نموده است و به طور کلی چنین فرمان می‌دهد:

« (انفال - ۶۰) »

مرحوم طبرسی در تفسیر خود می‌گوید: «این فرمانی است از خداوند که پیش از برخورد با دشمن اعداد سلاح کنند و معنای آن چنین است که آماده سازید برای مشرکین آنچه در قدرت دارید از آنچه در جنگ به آن نیرومند می‌شوید از مردان جنگی و ابزار» (طبرسی، ۱۴۰۸ هـ، ج ۴، ص ۸۵۱). شیخ محمد عبده در تفسیر خود پیرامون آیه چنین می‌گوید: «خداوند بندگان مؤمن خود را فرمان داده که برای جنگی که برای دفع ظلم‌ها و حفظ قدرت و دعوت به حق و عدل، گریزی از آن نیست، مستعد و آماده باشند به دو امر، یکی آماده ساختن همه وسایل قدرت در حد توانایی، دوم نگهداری سوارکاران در مرزها و جاهایی که راه نفوذ و حمله دشمنان است و معلوم است که اعداد قوه چون باید در حد مستطاع انجام پذیرد در هر روز و زمانی به حسب مستطاع باید باشد. امر امت به «مستطاع» شامل همه زمان‌ها و مکان‌هاست. لذا ساختن ابزار جنگی، آموزش علوم نظامی از مقدمه‌های این آمادگی است و واجب است حتی باید در سطوح عالی، فنون جنگ تحصیل شود» (عبده، ذیل آیه ۶۰، سوره انفال).

حضرت امام خمینی (ع) در این باره در پیامی پس از پذیرش قطعنامه می‌فرماید: «در هر شرایطی باید بنیّه دفاعی کشور در بهترین وضعیت باشد» (مؤسسه تنظیم و نشر آثار، ۱۳۷۱)¹.

ابعاد آمادگی دفاعی

ایجاد آمادگی دفاعی در میدان کشمکش و تلاش برای پیروزی بر دشمن است و هر یک از طرف‌های مقابل برای پیروزی خود از عوامل تأثیر گذار کمک می‌گیرد؛ لذا باید همه آن عوامل مورد توجه قرار گیرد.

در آیه « (انفال - ۶۵)، واژه « یک کلمه ولی پرمعناست و به طور کلی شامل همه نیروهای مادی و معنوی می‌شود که به نوعی در انواع پیروزی‌ها بر دشمن تأثیر دارد. از آنجایی که قبل و بعد این آیه مورد خطاب پیامبر اعظم (ص) است اما مخاطب این آیه مردم هستند، بنابراین می‌توانیم نتیجه بگیریم برخی از موارد آمادگی وظیفه دولت اسلامی و برخی دیگر وظیفه مردم خواهد بود و در اینجا به برخی از این نوع آمادگی‌ها اشاره می‌کنیم:

۱- آمادگی نیروی انسانی: نقش نیروی انسانی در رسیدن به اهداف برکسی پوشیده نیست و چون این اهداف کلان جنبه کار گروهی دارد نیازمند نوعی نظم و انضباط جمعی است. برای تشکیل سازمانی که فرمانده و فرمانبر هر دو از عوامل تأثیر گذار خواهند بود نیاز به سیاست گذاری خاصی هستیم.

پس برای تأمین نیروی انسانی باید از طریق گزینش حقیقی و تعلیم و تربیت آنها، با یک سیر منطقی شاهد به وجود آمدن نیروی کافی باشیم. در این راه عامل اعتقاد، ایمان، تشویق و ترغیب مورد توجه قرآن بوده است تا جایی که یک نفر از آنها بتواند در برابر ده نفر از دشمن ایستادگی کند تا پیروزی به دست آید.

۱- پیام معظم‌له در تاریخ ۱۳۶۷/۴/۲۹

۲- آمادگی تسلیحاتی: قرآن کریم از یک سو فرمان آمادگی دفاعی را صادر می‌کند و از سوی دیگر تهیه ابزار کافی را لازم می‌داند در تفسیر آیه:

، واژه «قوه» را به «السلاح» یعنی هرگونه سلاح معنا نموده‌اند (قمی، ۱۳۸۷ هـ، ج ۱، ص ۲۷۹). و نیز در روایتی بن عامر گوید: شنیدم از پیامبر اعظم (ص) بر فراز منبر پس از خواندن آیه مذکور فرمود:

(احمد بن حنبل، ۱۳۸۹، ج ۴، ص ۱۷).

با توجه به شرایط زمانی، مکانی پیامبر اعظم (ص) و شیوه جنگ باید گفت پیامبر (ص) به کارآمدترین سلاح و شیوه جنگ در آن روز اشاره می‌کنند زیرا در این روش تیراندازی، دفع دشمن از دور است که سالم‌تر از روش جنگ تن به تن بوده است. روایت «الرّمی» امروز شامل همه ابزارهایی است که می‌تواند از دور پرتاب شود از تیر کمانی تا موشک‌ها و حتی اشعه‌های گوناگونی را شامل می‌شود. اگرچه در زمان پیامبر اکرم (ص) برخی از آنها ناشناخته بوده است. و این خود نوعی اعجاز و خبر غیبی به حساب می‌آید. در عملی شدن آمادگی تسلیحاتی می‌توان گفت باید به سلاح برتر دست یافت و در آیه دیگر خداوند در این باره می‌فرماید: و لیاخذوا حذرهم و اسلحتهم (نساء - ۱۰۲).

معروف است در جنگ حنین به پیامبر اعظم (ص) خبر دادند که سلاح تازه و مؤثری در یمن اختراع شده است پیامبر اکرم (ص) فوراً کسانی را به یمن فرستادند تا آن سلاح را برای نیروهای نظامی تهیه کنند. حتی در برخی از منابع تاریخی گفته شده که مسلمین از مسیحیان نجران سلاح‌هایی را به عاریت و غیر عاریت گرفته‌اند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ج ۴، ص ۲۷۱).

۳- آمادگی اقتصادی: بی‌شک هیچ نوع اقدامی در جهت آمادگی دفاعی بدون پشتیبانی‌های مادی لازم تحقق نمی‌یابد. از این رو فرمان آمادگی دفاعی مستلزم جهاد

مالی خواهد بود که بخش عمده آن بر عهده دولت اسلامی است و منابع مالی خاصی را بدین منظور در نظام اقتصادی اسلام پیش بینی نموده‌اند و در شرایط خاص مردم نیز در حدّ توان وظیفه کمک رسانی را دارند. چه زیبا قرآن کریم پس از فرمان آمادگی دفاعی موضوع انفاق و جهاد مالی را بیان می‌کند و بازگشت همه هزینه‌ها را در واقع با نوعی معامله با خداوند در دنیا و آخرت، محکم و تضمین می‌نماید و چنین می‌فرماید: (انفال - ۶۰).

و هر آنچه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید به طور کامل به شما بازگردانده می‌شود و به شما ستم نخواهد شد.

۴- استمرار بخشیدن به آمادگی‌های دفاعی: بدیهی است آمادگی دفاعی موسمی و مقطعی نخواهد بود زیرا دشمنان به طور پیوسته در حال ایجاد آمادگی برای مقابله با جبهه حق هستند. از این رو مسلمانان باید همواره آمادگی کافی داشته باشند تا به شبیخون دشمن گرفتار نشوند. برای استمرار بخشیدن به این آمادگی، باید استراتژی حفظ توان‌ها را در قالب برنامه‌ها در زمینه‌های نیروی انسانی، آموزش سلاح، اقتصاد و ... تدوین و اجرا نمود.

در ضوابط دینی راهکارهای مناسبی ارائه شده است مانند بهره‌گیری از توان‌های موجود و حفظ آنها. چنانکه در حدیثی، پیامبر اعظم (ص) فرمود: مَنْ تَعَلَّمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَ فَقَدْ عَصَانِي (سیوطی، ۱۳۷۷، ج ۳، ص ۱۹۳) (کسی که تیراندازی را یاد بگیرد و سپس ترک کند نافرمانی مرا نموده است). یا در فقه اسلامی ضمن تشویق به برگزاری مسابقات تیراندازی و اسب‌سواری، حتی با شکل بُرد و باخت آن را جایز می‌داند و از مسلمانان می‌خواهد که رقابت‌های خود را در این جهت به کار گیرند (حرّ عاملی، ۱۳۶۷، ج ۱۳، ص ۳۴۵).

آمادگی دفاعی در سیره اهل بیت (ع)

سیره عملی اهل بیت (ع) در آمادگی دفاعی تبلور و تجلی بخش سیره نظری آنهاست. چون در هنگامه‌ی برخورد جبهه حق با باطل از هیچ امکانی غفلت نمی نمودند و در راه آمادگی نیروی انسانی فداکار، شجاع، کارآمد، و نیز برای آمادگی تسلیحاتی و اقتصادی، برنامه‌ریزی و سازماندهی می کردند و به عنوان بهترین اعمال عبادی به آن نگاه می کردند و حتی افرادی را که سستی و غفلت می نمودند سرزنش می کردند که در خطبه‌ها و نامه‌های امام علی (ع) این حقیقت بارها بیان شده است. امام علی (ع) در طی نبردهای دوران پیامبر اعظم (ص) چون فرمانبری در محضر پیامبر در جنگ‌های مختلف، فعال‌ترین انسان پس از پیامبر (ص) بود و ضمن اندوختن تجربه‌های نظامی فراوان در طول حدود چهل سال تلاش در زمینه‌های آمادگی و جهاد با دشمنان توانست الگوی مناسبی را برای عملی نمودن فرمان‌های الهی در قرآن ارائه کند که ماندنی را نخواهد داشت و تاریخ گواه بر این حقیقت است.

در سیره پیامبر اکرم (ص) آشکار است که در برابر هجوم پی در پی متجاوزان، خود شخصاً فرماندهی سپاه اسلام را برعهده داشت و در برخی موارد نیز فرمانده تعیین می نمود. در تمام این جهادها و دفاع‌ها، اصول و تاکتیک‌های نظامی را به کار می گرفت که عبارت است از جمع‌آوری اطلاعات کافی، رعایت اصل استتار، غافلگیری، اصول سازماندهی و... که پیامبر گرامی همه این موارد را در جنگ خندق عمل نموده است. از نظر شخصی، خود با حضور در خط مقدم جنگ با روحیه ایثار و فداکاری در برابر تهاجم دشمن می ایستاد. همه این امور نیاز به آمادگی کافی دارد تا در هنگامه حضور، چنان رعب و هراس در دل دشمنان اندازد که شکست دشمن و پیروزی خود را به دنبال داشته باشد.

همچنین در سیره امام علی(ع) موضوع دفاع و آمادگی برای مقابله با جبهه خودی در طول حکومت پنج ساله آن حضرت، در خطبه‌ها و نامه‌های او چنان تجلی نموده است که آگاهترین فرد در مسائل نظامی را نمایان می‌کند. از جمله در اهمیت دادن به آموزش نیروها، گزینش نیروهای لایق، سازماندهی آنها و فراگیری فنون و تاکتیک‌های جنگ، سرمایه‌گذاری زیادی را می‌نمود و در این راستا چنان رابطه عمیق فکری با نیروهای خود برقرار می‌ساخت که زمینه پیروزی را ایجاد می‌نمود. چنانکه حضرتش چنین می‌فرماید:

(شهیدی، ۱۳۷۲، خطبه ۴).

من چون گفتار نیستم که با ضرباتی نرم بر در خانه‌اش به خواب رود و ناگهان دستگیرش کنند. با شمشیر حق‌طلبان کار آنان را که به حق پشت کرده‌اند خواهم ساخت و تا وقتی در حیات هستم با کمک فرمانبرداران، باطل‌گرایان را برای همیشه از روی زمین بر خواهم داشت.

امام حسن(ع) نیز پس از نامیدی از به راه راست آمدن معاویه و دریافت خبر تجاوز شامیان به قلمرو اسلامی، مردم را برای جنگ با معاویه فراخواند و سپاه خود را از جهت نیروی انسانی و تسلیحات چنان آماده نمود که معاویه از جنگ رویاروی با امام(ع) ترسید و با روش جنگ روانی و تفرقه در سپاه توانست پیروزی خود را به دست آورد. در شیوه امام حسین(ع) نیز در برخورد با دشمنان در سرزمین کربلا، چون راهی جز جهاد مسلحانه نداشت به آمادگی نیرویی و تاکتیکی پرداخت و چنان تدبیر نمود که از نظر نظامی یکی از شاهکارهای اهل بیت(ع) گردید.

نتیجه‌گیری

همانطور که ذکر شد آمادگی دفاعی از ضروری‌ترین مسائل بشر است که از نظر عقلی و دینی دارای اهمیت خاصی است و با تحقق آن، عامل بازدارندگی دشمن از تهاجم ایجاد می‌شود و زمینه صلح را به دنبال می‌آورد. این آمادگی دفاعی همه جانبه، امنیت داخلی و خارجی جامعه اسلامی را تضمین می‌نماید. در این راستا نکات زیر قابل توجه خواهد بود.

۱- تربیت نیروی انسانی مؤمن، فداکار، متخصص و انقلابی، اولین قدم در ایجاد آمادگی دفاعی خواهد بود.

۲- توجه ویژه به مراکز تربیت نیروی انسانی، در زمینه گزینش حقیقی افراد و برنامه‌ریزی صحیح آموزشی مناسب با شرایط روز بر کسی پوشیده نخواهد بود.

۳- تأمین ابزارهای مناسب در زمینه‌های مورد نیاز برای آمادگی دفاعی، یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

۴- برنامه‌ریزی صحیح در جهت استمرار بخشیدن به انواع آمادگی‌ها و جلوگیری از هیجان‌های موسمی، نیاز یک آمادگی دفاعی کاربردی خواهد بود.

۵- اگرچه وظیفه اساسی در این نوع آمادگی متوجه نیروهای مسلح است، دولتمردان نیز از یک سوی و توده‌های مردمی از سوی دیگر بسیار نقش تأثیرگذار خواهند داشت و باید همراه این وظیفه دینی هر کدام نقش خود را ایفا نمایند.

منابع

- ۱- احمد بن حنبل (۱۳۸۹): *مسند*، انتشارات دارصادر بیروت.
- ۲- انصاریان، حسین (مترجم) (۱۳۸۱): *صحیفه کامله سجادیه*، تهران، چاپ چهاردهم.
- ۳- دفتر مقام معظم رهبری (۱۳۷۷): *حدیث ولایت (مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری)*.
- ۴- سیوطی، جلال الدین (۱۳۷۷): *الدر المنثور فی تفسیر القرآن*، چاپ دارالفکر، لبنان.
- ۵- شهیدی، سید جعفر (مترجم) (۱۳۷۲): *نهج البلاغه*، تهران، چاپ چهاردهم.
- ۶- عاملی، شیخ حرّ (۱۳۶۷): *وسایل الشیعه*، چاپ ایران.
- ۷- عبده، محمد (بی تا) *تفسیر المنار (بی جا)*، تولد ۱۲۶۶ هـ. ق.
- ۸- قمی، علی بن ابراهیم (۱۳۸۷): *تفسیر قمی*، مطبعه النجف.
- ۹- مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام (ره) (۱۳۷۱): *صحیفه نور*.
- ۱۰- متقی هندی، علاء الدین (۱۳۶۴): *کنز العمال، دائرة المعارف العثمانیه*، حیدر آباد.
- ۱۱- محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۹): *میزان الحکمه*، ترجمه حمیدرضا شیخی، انتشارات دارالحديث.
- ۱۲- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸): *انقلاب مهدی به ضمیمه شهید*، انتشارات صدرا، قم.
- ۱۳- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۴): *با همکاری جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه*، چاپ ۲۹، ناشر دارالکتب الاسلامیه.